

УДК 94 (438-15=1:4/9)

**АСИМІЛЯЦІЯ ЧИ АДАПТАЦІЯ
ЛЕМКІВ НА ЗАХІДНИХ ЗЕМЛЯХ
ПОЛЬЩІ****Б.-А. Орловська**Державна вища професійна школа
в Гожуві Великопольському

У статті розглядається питання виникнення лемків у Західній Польщі. Після акції «Вісла» лемків було переселено на відвойовані землі. Складність ситуації переселення на нове місце означало те, що люди змушені були адаптуватися до життя на новому місці. У статті цитуються заяви переміщених осіб про їх важке становище.

Ключові слова: лемки, переселення, етнічні меншини у Польщі.

Постановка проблеми. Історія появи на польських землях лемків досі викликає деякі суперечки. Сьогодні існують різні концепції про те, як лемки з'явилися на території Польщі. Водночас, історики та етнографи намагаються знайти і пояснити походження їхньої присутності. Доля цієї меншини свідчить, що важко однозначно відповісти на питання про те, чи у кінцевому результаті ця меншина історично асимілювалася, чи відбулася тільки адаптація на західних землях Польщі.

Аналіз публікацій і досліджень.

Лемки – ким є представники цієї меншості? У даний час в літературі можна зустріти кілька понять, пов'язаних з появою лемків на польській землі. Одна концепція відноситься до послідовної волоської колонізації. Слід зазначити, що з кінця XIV до кінця XVI ст. волоська хвиля рухалася від земель сучасної Румунії вздовж основного ланцюга Карпат. Вона була спрямована у напрямку на північ і захід, охопила Бешади, Низькі Beskidi і Сондецький. Потім простяглася наступними вершинами до самої Моравії. Слід зазначити, що «частина романського населення поступо-

во втрачала своє значення, поступаючись рутенізації, полонізації, впливу словаків та чехів. Ця теорія українських авторів або відхилена, або прийнята з умовою, що російський елемент продовжує домінувати» [10, с. 12]. Про такий підхід також згадує Б. Горбаль з посиланням, зокрема, на праці О. Стадницького [9, с. 3–32]. Аналогічні думки мали й інші автори, в т.ч. П.-Й. Сафарік, І. Шараневич і О. Кольберг. У цій концепції дискусійним залишається факт щодо визначення Волохії. Для деяких авторів це були люди з Волохії і волохи для інших – це люди, які раніше займалися скотарством [7, с. 181–202; 17, с. 7–20; 18, с. 187–193].

Другий підхід підкреслює волоське походження лемків. Це найбільш поширена та привілейована концепція у польській літературі. Серед інших, її дотримуються такі вчені, як К. Добровольський, Р. Рейнфусс. Відповідно до цієї концепції, «вважається, що у складі мігрантів, які заселили у XIV і XV ст. малонаселені райони Низьких Beskidi, рухаючись вздовж Карпат, основним компонентом було населення, що займалося випасом худоби, волоського походження, збагаченого російським елементом. Ця теза повинна підтверджуватися слідами поселень в елементах матеріальної культури, звичаях, мові (наприклад, топономастика), слід пам'ятати, що ці впливи не обмежуються лемківськими теренами, а доходять до Шльонських Beskidi. Також підкреслюється неоднозначність терміну «волох», коливаючись між визначенням кочівного мешканця території сучасної Румунії і назвою пастуха овець [4, с. 11–12; 15, с. 9].

У XIX ст. в роботі М. Криницького і А. Торонського можна знайти пропозиції з посиланням на походження народу лемків з племені білих хорватів. А. Торонський підкреслив, що «в дійсності, поселення хорватів розтягується безперервно від Східної Галичини, де російські хорвати, за свідченням Нестора і Кадлубка мешкали,

через Карпатські гори на захід, можливо, до Кракова, в той час як окремі колонії тяглися до Ісполінських чеських гір. Хорвати були розділені на дві частини: білих хорватів на сході, в безпосередній близькості від мадярів, відкинути набігами печенігів, і західних хорватів в чеських горах. Їх колишніми сусідами на півночі були серби. З цих сторін, тобто від Східної Галичини (пізніше Червона Русь), в VII ст. (634–638) пішли хорвати і серби та оселилися в Далматії, звідки пізніше поширилися у різні сторони [12, с. 110].

Третя теорія, на яку найчастіше посиляються, була концепція «народу лемків» як «четвертого східнослов'янського народу». Свій початок ця теорія отримала від білих хорватів, які, за словами джерел, в VII ст. оселилися у верхньому басейні Вісли. Ця теорія ще більше, ніж попередня, підкреслювала відокремленість лемків від українців. Сама ця теорія дала початок ідеології руху, що називають «лемківським сепаратизмом» [4, с. 12].

Інша гіпотеза підкреслює, що лемки завжди мешкали на теренах Карпат, і їх предками були східнослов'янські племена хорватів, локалізовані деякими російськими істориками до Кракова і Татр, з включенням майже всієї східної Словаччини. Чергова гіпотеза припускає існування народу «фракійського» – пастухів, які протягом століть вели кочівне життя у Карпатах. В кінці XIV ст. кочівники почали оселятися – це було відображено в джерелах як «волоська колонізація», – а потім «рутенізація» [10, с. 12].

Наведені вище гіпотези, пов'язані з походженням лемків, є вибраними прикладами, які показують, що це не легко знайти початок лемків на польській землі. Множинність цих гіпотез забезпечує постійний пошук джерел походження, які в свою чергу не допомагають лемкам віднайти свою власну ідентичність. Згадуються також гіпотези, які свідчили про походження лемків з русинської громади і на цій осно-

ві всі лемки розглядаються як специфічне відгалуження українського народу. Ця теорія підкреслюється, насамперед, українськими істориками й етнографами. Такий підхід був використаний для виділення національних варіантів – Україна, який був названий автохтоністичним [4, с. 11].

Як підкреслив Р. Рейнфусс, термін «лемко», характеризував «русина, який говорив неправильно російською, чим далі на захід, тим більше говірки русинського населення забруднені діалектами іноземних впливів, тому назвою «лемки» почали окреслювати всю західну ділянку русинських гуралів до Попраду і Щавниці» [14, с. 86–87].

Цікаво, як себе бачать і визначають самі лемки? Як зазначив А. Фішер, «вони називають себе русинами або руснаками [6, с. 8]. Він підкреслив той факт, що деякі групи називають себе «гірняками» («гірняк» – житель гір). Він вважав, що слово «русин» представляє собою групу виняткових етнонімів, ті, які не означають зневажливості або глумливості [6, с. 1]. Сьогодні, навіть старші інформатори, ті, хто народився на початку XX ст., кажучи про себе і свою групу, використовують термін «Руснак». Інші, знаючи про існування цього етноніму, визначають, що вони «лемки» [8, с. 84].

Результати досліджень. Законом від 6 січня 2005 р. про національні та етнічні меншини, а також про регіональні мови офіційно визнано, що у Польщі є 9 національних меншин, які включають в себе меншості: білоруську, чеську, литовську, німецьку, вірменську, російську, словацьку, українську та єврейську; і 4 етнічні меншини: караїмів, лемків, циганів і татарів [5, арк. 1]. Цей підрозділ ясно показує існування національних меншин та етнічних українців і лемків, пропонуючи відособленість цих двох груп. Але, зазначені у законі меншини, які існують на території Польщі, є лише тими, які визнані польським законодавством та етнічними

меншинами, тому що вони відповідають умовам, викладеним у законі.

У відповідності з положеннями ст. 2 Закону, меншина «це група польських громадян, які відповідають таким умовам: 1) чисельно менша, ніж решта польського населення; 2) істотно відрізняється від інших громадян, мовою, культурою і традиціями; 3) прагне зберегти свою мову, культуру і традиції; 4) усвідомлює свої власні історичні, національні громади і спрямована на самовираження і захист; 5) її предки населяли нинішню територію Польщі принаймні 100 років; 6) ототожнюється з нацією своєї власної держави [5, арк. 2].

Аналогічні умови накладаються на етнічні меншини, але принципова різниця в тому, що ніякої ідентифікації з нацією не існує. Закон вказує, що етнічні меншини «є групами громадян, які відповідають всім наступним умовам»: 1) чисельно менша, ніж решта польського населення; 2) істотно відрізняється від інших мов громадян, культурою чи традиціями; 3) прагне зберегти свою мову, культуру і традиції; 4) усвідомлює свою історичну спільність, і орієнтована на самовираження і захист; 5) її предки населяли нинішню територію Польщі принаймні 100 років; 6) не ототожнюють себе з нацією своєї власної держави [5, арк. 3].

Кваліфікація лемківської етнічної групи означає, що лемки не ототожнюють себе з нацією власної держави. Підтвердженням цьому може бути отримана заява в ході перепису 2002 р., коли близько 5600 осіб вказали свою національність – лемки.

Наступний перепис населення 2011 р. показав, що населення почало самовизначатись. Як підкреслили автори, в переписі 2011 р., вперше в історії польського перепису польським громадянам дана можливість виражати складові національної та етнічної ідентичності, задаючи людям питання про дві національно-етнічні приналежності. Подвійну етнічну ідентичність вибрали 871 тис. осіб. На підставі попере-

дніх результатів, отриманих в ході перепису дослідження, можна зробити висновок, що серед польського населення переважає однорідне населення з польською національною ідентичністю у складі 35251 тис. або 91,6 %. Близько 834 тис. (2,17 %) опитаних вказали як польську, так і іншу національно-етнічну приналежність. Оголошення не тільки польської національності або етнічної групи, нараховує 554 тис. (1,44 %) опитаних, з яких 38 тисяч – ідентифікація двох непольських національностей» [19, с. 17].

Лемки є особливою групою і відсутність єдиної концепції в історії не допомагають їм самовизначитись. Як підкреслив Р. Дрозд та Б. Гальчак «в кінці XIX і початку XX ст. розвинулися серед них три етнічні орієнтації. Деякі вважають себе українцями (в основному в східній частині регіону, що був орієнтований на частини Росії – так звані, «русофіли»). Відносно невелика фракція заявила лемків як окремий народ, як поляки, росіяни і українці. Ця остання орієнтація була підтримана в 1930-х рр. польським урядом. Це не змінює того факту, що польське суспільство насправді завжди думало про лемків як про українців [3, с. 200].

Поява західних лемків – операція «Вісла» 1947 р. Після Другої світової війни почався процес створення єдиної Польської держави. Будь-які дії щодо ополячення, проведеного серед непольської меншини не принесли очікуваних результатів. Навпаки, викликали обурення. Крім того, визнання існування української меншини в Польщі не вписується у концепцію національно-державного будівництва. Тоді почала переслідуватись ідея ополячення населення, пов'язана з депортацією українського населення на захід і на північ Польщі. Як підкреслив Р. Дрозд та Б. Гальчак, «у світлі збережених документів, такими діями переслідувались дві мети: по-перше, спеціальна – ліквідація філій УПА шляхом переміщення населення, по-

друге – остаточне рішення проблеми шляхом полонізації українців, оселивши їх на новому місці» [3, с. 113].

Проблема була в тому, що переселення лемків в СРСР породила багато суперечок. Розгляд документів засвідчив, що вони не були згадані в договорі 9 вересня 1944 р. між урядом Польщі та Росії [13, с. 172]. Переселення населення було пов'язане з наступним пунктом – ліквідація присутності греко-католицької церкви в Польщі. Передбачалося, що повне врегулювання українсько-лемківського питання продовжить операцію під кодовою назвою «Вісла», яка була продовженням діяльності депортації в СРСР, розпочатої в 1944 р. [13, с. 193]. Як з'ясувалося, «це було продовженням вже розпочатої в 1944 р. депортації українців в СРСР». Рік потому, в липні 1945 р. було розглянуто питання переселення українського населення на західні і північні польськомовні території [3, с. 113]. У Міністерстві державної адміністрації відбулася того часу конференція, на якій також були присутні представники українського населення. Директор політичного департаменту МАР зазначив, що ті українці, які пройшли в СРСР, будуть переведені з західних польських земель [3, с. 113].

У 1947 р. плани щодо переселення населення набрали обертів. Крім того, є документальні докази того, що польська влада зверталася до радянської з проханням прийняти переміщених осіб, а не, як раніше вважали, що радянські власті були «організаторами» переселення. «В кінці березня на засіданні Комітету національної безпеки міністр безпеки, відповідальний за завдання, С. Радкевич підняв це питання з відповідними факторами, пов'язаними з депортацією українців з провінції. «Фактором» була, звичайно, радянська влада. Відомо також лист (березень-квітень 1947 р.) міністра закордонних справ СРСР Д. Мануїльського до секретаря ЦК КПУ Л. Кагановича, зміст якого показує, що

польська влада просила радянську прийняти принаймні деякі українські сім'ї. Це означає, що ініціатором операції «Вісла» виступала не радянська сторона. Якщо радянська влада наказала Польщі проведення депортації населення західних українських земель, було б логічним повернення в Радянський Союз, щоб прийняти українців. Звичайно, без погодження з польськими комуністами радянська влада була не в змозі виконувати такі дії [3, с. 115]. Ці історичні факти і підтверджуючі документи ясно показують, хто був ініціатором переселення.

За рішенням Політбюро ЦК КПП почали підготовку до операції «Вісла». На 29 березня 1947 р. Політбюро ЦК КПП, що складалося з В. Гомулки, Б. Берутя, Я. Бермана, Р. Замбровського, Х. Мінц, С. Радкевича, М. Спихальського і О. Завадського вирішили: 1) У швидкому темпі переселити українців і змішані родини на передані території (в основному Пруссії), не утворюючи компактних груп і не ближче, ніж в 100 км від кордону; 2) Кампанію переселення узгодити з урядом Радянського Союзу і Чехословаччини; 3) Дані про українське населення в Польщі і розвитку проекту переселення рекомендувати на опрацювати проект Спихальському і Радкевичу. Термін – 1 тиждень [3, с. 116].

Протягом багатьох років вважалося, що виконання операції «Вісла» була наслідком замаху на генерала К. Сьверчевського. Опубліковані документи показують, що «переселення українського населення в області відновлених територій не відбулись, всупереч поширеній думці, після смерті генерала К. Сьверчевського чи внаслідок боротьби з українськими партизанами. Це було всього лише зручним приводом для здійснення вже прийнятих набагато раніше планів. Слід зазначити, що в 1947 р. діяльність УПА була дуже низькою. Крім того, в попередні роки діяльність лемків не була інтенсивною, і збройних зіткнень практично не було [13, с. 194].

Початок операції було заплановано на ранній ранок. «О 4.00 почалася депортаційна операція «Вісла». По-перше, зосередилися на діяльності в області Бескидів, і в наступні місяці виселення проводили у інших районах, заселених народом України [3, с. 119].

Після прибуття на західні території новоприбулого населення було розроблено нові правила проживання. Влада повинна була розміщувати переселенців згідно з спеціально визначеним «ключем». «Українські сім'ї були розділені на три категорії: А – ті, які були в списках UB; В – ті, які були в списках армії; С – інші сім'ї. Сім'ї з категорії «А» і «В» не могли проживати разом, у т.ч. з категорією «С» у одному у селі. З іншого боку, у категорії «С» допускалось проживання п'яти сімей в селі. І, головне, частка населення України щодо польського в кластері (муніципалітет) не могла перевищувати 10 %. Крім того, заборонялося селитися українцям до 50 км сухопутного кордону і в 30 км від моря і в провінційних містах і до 10 км від колишнього німецько-польського кордону 1939 р. Це останнє обмеження було обумовлене польським прикордонним врегулюванням [3, с. 136].

Переселенці були розподілені у різних місцях. У перші дні операції «Вісла» такі пункти існували у Щецінку і Ольштині. Через перші поставки здійснювалися до Щеціна і Гданьська, а через другий – до провінцій Ольштину, Гданьська та Білостока. У травні 1947 р. були призначені наступні два пункти розповсюдження. Познань – для Любуської землі і Катовіце (пізніше Олесниця) – для Вроцлавського воєводства [3, с. 122].

Після декількох місяців діяльності операція «Вісла» була припинена 31 липня 1947 р. За неповними даними було виселено близько 140577 осіб. Тим не менш, переселення тривало ще упродовж осені 1947, в 1948 і 1949 рр. Остання група, яка була переселена (34 сім'ї (103 осіб) з так званої Русі Шляхтовської (села Шлахтова,

Яворки, Чорна Вода, Біла Вода) 22 квітня 1950 р., депортована до області Щецін [11, с. 23].

Попри офіційну інформацію про зупинення операції «Вісла», це не означало кінець переселення. На західні і північні польські землі регулярно поступало українське населення до 15 серпня 1947 р. Станом на той день було переселено більше 33 тис. сімей, більше 140 тис. осіб. Більшість з них потрапили до провінції Ольштин – понад 55 тис. осіб, а потім в Щецін – понад 48 тис., Вроцлав – понад 21 тис., Познань – більше 8 тис., Гданськ – більше 6 тис. і Білосток – майже 1 тис. осіб [3, с. 123].

До цього дня історики вказують на існування багатьох міфів, пов'язаних з виправданням операції «Вісла» та депортації лемків з їх території. Р. Дрозд зазначає, що основними з них є [1, с. 5–11]:

1. пояснення, що проведення операції «Вісла» було необхідним з метою захисту територіальної цілісності Польщі;
2. підкреслює, що в 1947 р. УПА була серйозною загрозою для країни;
3. акція «Вісла» була наслідком у справі про вбивство генерала Шарля Сьверчевського;
4. виконавцем акції «Вісла» був Волинь;
5. тільки депортація українців могла припинити діяльність УПА;
6. польська економіка могла нормально функціонувати завдяки переселенню українців;
7. відсутність смертельних випадків під час операції «Вісла»;
8. тільки бандерівці були ув'язненими в таборі Яворно;
9. завдяки операції «Вісла» українці зазнали цивілізаційного поштовху.

Ці міфи показують, наскільки активно шукаються шляхи виправдання даної ситуації. Тим не менше, для переважної більшості лемківського населення і донині поведена акція залишається незрозумілою та необгрунтованою.

Ситуація переселених на західні землі лемків після 1947 р. Про 1947 р. говорить один з переселенців: «1947 рік виявився трагічним для нас. У березні ми дізналися, що повинні бути переселені деякі райони Польщі. Але ніхто не знав, які саме області, і вже тим більше, ніхто не очікував, що це може бути наша земля – Лемківщина» [20, с. 36]. Секретні інструкції, які включали принцип розподілу переселенців підкреслювали, що «основною метою переселення «W» є асиміляція українців; слід було докласти всіх зусиль, щоб ця мета була досягнута. Не вживати до тих поселенців термін «українець». У випадку переведення на нові землі інтелігентів, їх належить поселяти окремо від громад, де поселені групи населення з операції «Вісла» [2, с. 198]. Це повинно привести до швидкої їх асиміляції з місцевим населенням. Зі спогадів, «поля були засіяні, все посаджено. Тим не менш, була започаткована операція «Вісла» і всіх лемків виселено з гір. Все залишилось у будинках. Засіяні поля. І так це все пропало, і нас експортували на Захід, і ми втратили усе [21, с. 116].

Власне, до 1952 р. українці не розглядалися як меншина, а як група переселенців у межах польського населення. Як зазначає М. Пецух, тільки у документах Любуського воеводства серед архівів повітового старости Сквезинського зберігаються документи і підтвердження переселенців з операції «Вісла», зареєстровані під заголовком «Питання національних меншин» [11, с. 24].

Початок проживання на західних землях були далеко не легкими. Нестача сільськогосподарської техніки, занедбані будинки, які були заселені, а також широка негативна думка про переселенців, як про зрадників і вбивць, не сприяли адаптації до нових умов. Тим не менше, з плином часу лемки виявилися працьовитими і чесними людьми. Завдяки цьому поступово змінилося ставлення до них. Звичайно, це не узгоджувалося з владними рекомен-

даціями зверху. Однак, «незважаючи на поліпшення умов життя і стосунків між польськими сусідами, лемки протягом багатьох років після вигнання сподівалися на диво, що це всього лише перехідний період і скоро повернуться на свої землі» [13, с. 210].

Але, відповідно до політичного бачення, Польща повинна була стати державою мононаціональною, і переселення українців повинно було сприяти їхній полонізації. Указом від 27 липня 1949 р. на придбання державного майна не залишається у фактичному володінні власників земельних ділянок, розташованих в деяких районах областей Білосток, Люблін, Жешув і Краків, що в кінцевому рахунку, позбавило їх ілюзій [13, с. 210].

За словами А. Саксона, «приїзд українського населення за операцією «Вісла» на західні та північні польські землі, започаткували в житті цієї групи довгостроковий період соціальної ізоляції, що характеризується антагоністичним, ворожим ставленням, а не підтриманням добросусідських відносин і спілкуванням з іншими групами населення. Така ізоляція набула двох форм. З одного боку, прийняла форму остракізму з боку інших мешканців, які прагнули до соціальної ізоляції українців і лемків, з іншого боку, це була самоізоляція, небажання будь-якого контакту з іншими людьми. Ці явища взаємно обумовлені і мають свою власну динаміку і специфіку [16, с. 205].

Така ситуація на довгий термін спровокувала наступне: з одного боку ізоляції лемків щодо інших членів найближчого оточення, з іншого боку почався процес внутрішньої інтеграції на новому місці проживання. Розпорошення населення не сприяло такій інтеграції, але вони все ще намагалися зберегти свою мову, традиції і релігію. Як зазначив один з переселенців: «поляки спочатку не знали, хто ми є. Лемки? Я не знаю, звідки ця назва, бо у горах нас називали русинами. А тут пізніше

– лемко, а у суперечках – українець» [20, с. 62].

Один з переселенців пам'ятає, що перші кілька днів після прибуття на західні землі, були жакливими: «Ми прибули в червні. Нічого не можна було вже посіяти, трохи сіна лише скосили. Ми шукали старі вікна та двері, щоб хоч якось пережити зиму... Мої батьки ходили допомагати іншим господарям за зерно. Найгіршим був перший рік» [21, с. 76]. Ці та подібні спогади показують, що життя на новому місці переселенців було нелегким. Найстарші переселенці і по сьогоднішній день не відчувають себе до кінця «на своєму». Завжди пам'ятають, як свою молодість провели у горах на рідних землях. Там є їх місце, там залишилася їхня молодість, життя, а тут? Вони тут, бо так скерувала доля...

Висновки. Представлена у статті ситуація після переселення лемків на західні землі Польщі показує, що ця меншість пройшла важкий шлях, щоб адаптуватися до нових умов. Незважаючи на зусилля влади, не можемо говорити про їхню повну асиміляцію на новому місці проживання. Сьогодення сприяє відродженню етнічних меншин та заохочує до відновлення давніх традицій своїх предків. Саме така ситуація сьогодні відбувається і з лемками на західних землях Польщі. Підтримання культури дає можливість відроджувати традиції, мову та релігію. Завдяки культурно-освітній діяльності здійснюється передача культурних цінностей, яка допоможе майбутнім поколінням зрозуміти традиції і культуру своїх предків. Іншому народові, у свою чергу, дасть можливість дізнатися про іншу культуру.

Література

1. Drozd R. Akcja «Wisła» w mitach / R. Drozd / Akcja «Wisła» przyczyny, przebieg, skutki / Związek Ukraińców w Polsce / Koło w Gorzowie Wlkp. – Gorzów Wlkp., 2007. – S. 5–11.
2. Drozd R. Ukraińcy w Polsce w okresie przełomów politycznych 1944–1981 / R. Drozd / Mniejszości narodowe w Polsce. Państwo i społeczeństwo polskie a mniejszości narodowe w okresie przełomów politycznych (1944–1981) / [pod red. P. Madajczyka]. – Warszawa 1998. – S. 198.
3. Drozd R. Dzieje Ukraińców w Polsce w latach 1921–1989 / R. Drozd, B. Halczak. – Zielona Góra; Słupsk, 2010. – S. 113, 115–116, 119, 122, 123, 136, 200.
4. Dziewierski M. Dylematy tożsamości. Studium społeczności łemkowskiej w Polsce / M. Dziewierski, B. Pactwa, B. Siewierski. – Katowice, 1992. – S. 11–12.
5. Dz. U. – 2005. – № 17. – Poz. 141. – Art. 1–3.
6. Fischer A. Rusini : Zarys etnografii Rusi / A. Fischer. – Lwów; Warszawa; Kraków, 1928. – S. 1–8.
7. Jeszcze o osadnictwie z za południowej granicy w Beskidzie Niskim i Sądeckim / Łemkowie i Łemkoznawstwo w Polsce / [pod red. Andrzeja Zięby] / PAU. – Prace Komisji Wschodnioeuropejskiej. – Kraków, 1997. – S. 181–202.
8. Misiak M. Łemkowie. W kręgu badań nad mniejszościami etnolingwistycznymi w Europie / M. Misiak. – Wrocław, 2006. – S. 84.
9. O wsiach tak zwanych wołoskich na północnym stoku Karpat. – Biblioteka Naukowego Zakładu im. Ossolińskich. – Lwów, 1848. – S. 3–32.
10. Parczewski M. Geneza Łemkowszczyzny w świetle wyników badań archeologicznych / M. Parczewski / Łemkowie w historii i kulturze Karpat / [pod red. J. Czajkowskiego]. – Sanok, 1995. – Cz. I. – S. 12.
11. Pecuch M. Akcja «Wisła» i jej skutki w lubuskim / M. Pecuch / Akcja «Wisła» przyczyny, przebieg, skutki / Związek Ukraińców w Polsce / Koło w Gorzowie Wlkp. – Gorzów Wlkp., 2007. – S. 23–24.
12. Pol W. Górale Czuchonkowi / W. Pol / Prace z etnografii północnych stoków Karpat / [pod red. J. Babicz] / Archiwum etnograficzne. – Wrocław, 1966. – S. 110.
13. Przybylski P. Rola duchowieństwa greckokatolickiego w kształtowaniu się opcji narodowych wśród Łemków w latach 1918–1947 / P. Przybylski. – Toruń : Wyd. Mado, 2006. – S. 172, 193–194, 210.

14. Reinfuss R. Łemkowie jako grupa etnograficzna / R. Reinfuss / Prace i Materiały Etnograficzne. – Lublin 1948. – № 7. – S. 86–87.
15. Reinfuss R. Łemkowie w przeszłości i obecnie / R. Reinfuss / Łemkowie. Kultura – Sztuka – Język. – Warszawa; Kraków : Wyd. Kraj. – 1987. – S. 9.
16. Sakson A. Stosunki narodowościowe na Warmii i Mazurach 1945–1997 / A. Sakson. – Poznań, 1998. – S. 180, 205.
17. Skąd przybyli przodkowie Łemków? O osadnictwie z południowych stoków Karpat w Beskidzie Niskim i Sądeckim // Magury. – 1993. – № 93. – S. 7–20.
18. Szanter Z. Osadnictwo z południa w Beskidzie Niskim i Sądeckim / Z. Szanter // Polska Sztuka Ludowa. – 1985. – № 3/4. – S. 187–193.
19. Wyniki narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań : 2011 : Podstawowe informacje o sytuacji demograficzno-społecznej ludności Polski oraz zasobach mieszkaniowych. – Warszawa, 2012. – S. 17.
20. Z łemkowskiej skrzyni. – Część pierwsza. Opowieści z Ługów i okolic. – Strzelce Krajeńskie : Wyd. Lemko-Tower, 2003. – S. 36, 62.
21. Z łemkowskiej skrzyni. – Część druga. Opowieści z Brzozy i okolic. – Strzelce Krajeńskie : Wyd. Lemko-Tower, 2004. – S. 76, 116.

Orłowska B.-A. ASSIMILATION OR ADAPTATION OF LEMKOS IN THE WESTERN POLISH. *The issue of Lemkos emergence in Western Poland is researched in the article. After the «Wisła Action» Lemkos were resettled on the reclaimed land. The difficult settlement situation in a new place meant that people had to adapt to living in a new place. The statements of resettled people about their dire straits are cited in the article.*

Keywords: Lemkos, resettlement, ethnic minorities in Poland.

Орловская Б.-А. АССИМИЛЯЦИЯ ИЛИ АДАПТАЦИЯ ЛЕМКОВ НА ЗЕМЛЯХ ЗАПАДНОЙ ПОЛЬШИ. *В статье рассматриваются вопросы появления лемков в Западной Польше. После акции «Висла» лемки были переселены на отвоеванные земли. Сложность ситуации переселения на новое место заключалась в том, что люди вынуждены были адаптироваться к жизни на новом месте. В статье цитируются заявления перемещенных лиц об их тяжелом состоянии.*

Ключевые слова: лемки, переселение, этнические меньшинства в Польше.